

Наталія ГЛУШАК,
м. Ужгород

ПРОЗА ДЖ. РОУЛІНГ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА МЕТОДИ ВІДТВОРЕННЯ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ В УКРАЇНСЬКОМОВНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В. МОРОЗОВА¹

У статті зроблено спробу окреслити особливості молодіжного сленгу як мовного явища, а також проаналізувати його функціонування і методи відтворення в українськомовній інтерпретації В. Морозова роману «Гаррі Поттер та Нівівкривний принц» Дж. Роулінг.

Ключові слова: проза Дж. Роулінг, молодіжний сленг, методи відтворення, рецепція.

Hlushchak N. J. Rowling's prose: the youthful slang functioning peculiarities and its reproduction methods in Ukrainian interpretation by V. Morozov. This article is an attempt to outline the youthful slang dominant features and aspects as a linguistic phenomenon and to analyze its functioning and reproduction peculiarities in Ukrainian interpretation by V. Morozov in the J. Rowling's novel «Harry Potter and the Half-Blood Prince».

Key words: J. Rowling's prose, youthful slang, slang functions, reproduction methods, reception.

Глушак Н. Проза Дж. Роулінг: особенности функционирования и методы воспроизведения молодежного сленга в украиноязычной интерпретации В. Морозова. В статье сделана попытка очертить особенности молодежного сленга как языкового явления и проанализировать его функционирование и методы воспроизведения в украиноязычной интерпретации В. Морозова романа «Гарри Поттер и Принц-полукровка» Дж. Роулинг.

Ключевые слова: проза Дж. Роулінг, молодежный сленг, функции сленга, методы воспроизведения, рецепция.

Постановка проблеми. Лексичний склад української мови містить значну кількість сленгових утворень, що відповідають сфері їхнього використання у певних соціальних і професійних групах. Існування різноманітних діалектизмів, сленгізмів: мова залишається динамічною системою, яка постійно розвивається [8]. У цьому аспекті комунікативний статус і характер сленгу має теоретичне і практичне значення як для мовознавців, літературознавців, так і для перекладачів.

Аналіз дослідження. Вивчення сленгу постає важливим аспектом для лінгвістів, адже він виказує напрямки розвитку мови. Низка науковців, які досліджували сленгову лексику (К. Ібле, Е. Партрідж, Р. Чапман, І. Арнольд, І. Гальперін, В. Хомяков; Т. Кондратюк, О. Медвідь, У. Потятинник, Л. Ставицька), намагалася простежити динаміку сленгізмів. Усе це дає підстави дійти висновку: осмислення проблеми розвитку молодіжного сленгу належить до актуальних аспектів в українській філологічній науці.

Мета статті – окреслити особливості молодіжного сленгу та проаналізувати функціонування і методи його відтворення. Поставлена мета обумовлює розкриття наступних завдань:

- 1) ознайомлення з проблематикою визначення терміну «сленг»;
- 2) визначення особливостей функціонування молодіжного сленгу;

3) розгляд методів відтворення сленгізмів у художньому творі.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на активне вивчення сленгу, його визначення є одним з найбільш суперечливих питань. Немає єдиного трактування цього терміна, а також не визначені його специфічні ознаки, які дають можливість вирізняти сленг з-поміж інших мовних явищ (арго, жаргон) [9, 327]. У цьому зв'язку доцільно висвітлити розглянуті визначення сленгу.

На думку Т. Кондратюк, «сленг – надзвичайно потужна, жива, вільна мовна стихія, що відіграє роль індикатора нашої індивідуальності й соціальної психології» [12, 3]. У свою чергу, російська дослідниця І. Арнольд наголошує: сленг означає лише розмовні слова та вирази з грубуватим чи жартівливим емоційним забарвленням, характерним для літературної мови [2, 65]. У своїй статті «Про термін сленг» І. Гальперін пропонує вважати сленгом той пласт лексики та фразеології, який проявляється у сфері живої розмовної мови в якості розмовних неологізмів, які легко переходять у загальноприйнятну розмовну літературну лексику [5, 107]. Натомість український мовознавець Л. Ставицька визначає сленг як відкриту систему непристойних слів. На її думку, йдеться про стилістично низькі лексико-фразеологічні одиниці, які виконують експресивну, оціночну та евфемістичну функції [13, 42]. В «Енциклопедії українознавства» запропоновано наступну дефініцію сленгу: «Сленг, міський соціолект, виниклий з аргі різних замкнених соціальних груп (правопорушників, крамарів, ремісників, в'язнів, бурсаків-учнів, вояків), як емоційно забарвлена лексика низького і фамільярного стилю, поширена серед соціальних низів та певних вікових груп (ремісничої, шкільної молоді) міст» [7, 285]. Варто увиразнити: у сучасному тлумачному словнику української мови подається визначення терміну «сленг» на рівні жаргонних слів або виразів, тобто розмовного варіанту тієї чи іншої соціальної або професійної групи. Це – слова, що часто розглядаються як порушення норм стандартної мови. Йдеться про гранично виразні, іронічні слова, що слугують для позначення предметів, про які говорять у повсякденному житті [15, 810].

Найбільш повною та прийнятною є дефініція сленгу, запропонована В. Хомяковим. «Сленг, підкреслив дослідник, – відносно стабільний для певного періоду, широко розповсюджений та загальнозрозумілий пласт нелітературної лексики і фразеології в середовищі живої розмовної мови, вельми неоднорідний за своїм генетичним складом та ступенем наближення до літературної мови; має яскраво виражений емоційно-експресивний оцінний характер, що часто є протестом – насмішкою над соціальними, етичними, естетичними, мовними та іншими умовностями й авторитетами» [16, 8]. Відомий англійський лексикограф Е. Партрідж, укладач праці «Новий короткий словник сленгу та нестандартної англійської» («The Concise New Partridge Dictionary of Slang and Unconventional English»), подає таке визначення: «Переважно розмовна мова ніж літературна; утворюється, в більшості випадків, під час мовленнєвого процесу» [20, 17]. Натомість К. Ібле зауважує: «Сленг – набір розмовних слів та фраз, що використовуються для створення або зміцнення соціально – ідентичних або згуртованих груп в суспільстві» [19, 14]. Таким чином, окреслення сленгу залежить від групи людей, які його використовують. Іншими словами, це може бути студентський сленг, комп'ютерний сленг, молодіжний сленг тощо.

Отже, сленг – самобутнє лінгвістичне явище, існування якого не обмежується певним віком, а також соціально-часовою структурою. З вище розглянутих дефініцій сленгу можна визначити такі його особливості: – сленг є емоційно забарвленим; – сленг – слова та вирази, що вирізняють поміж собою групи людей, які його викорис-

товують; – переважно сленгові слова та вирази зустрічаються в розмовній мові, а не в літературній.

Істотним чинником у творенні сленгових лексем є спорідненість інтересів осіб, які формують різновид цього ненормативного утворення. У своїй статті «Молодіжний сленг як мовне явище» О. Кондратюк поділяє лексичні одиниці молодіжного сленгу на слова, які використовуються людьми, що мають справу з комп'ютерами, автомобілями, музикою, спортом [8]. Відтак можуть бути також сленгові слова, що стосуються літератури, мистецтва, психології, архітектури.

В. Вілюман сформулював низку визначальних особливостей сленгу. Він запропонував розрізняти: – загальний сленг, тобто той, що міститься за межами літературної мови, загальнозрозумілі й широко розповсюджені у розмовній мові образні слова та словосполучення емоційно-оцінкового відтінку. Ці слова претендують на новизну та оригінальність в якостях, які виступають синонімами слів та словосполучень літературної мови [4, 47]; – спеціальний сленг, тобто слова та словосполучення того чи іншого професійного або класового жаргону [4, 47].

У статті «Статус студентського сленгу та адгерентних груп англомовної ненормативної лексики» В. Дорда вказує, що сленг є однією із складових повсякденної лексики. Тому сленгові фрази можна розділити на ті, які описують: 1) стан людини і почуття; 2) гроші; 3) одяг; 4) емоції; 5) спілкування; 6) освіту [6, 191]. Натомість Л. Юрчик у студії «Лінгвістичний статус слова в найновітнішому молодіжному соціумі» пропонує класифікувати сленгові слова на ті, що виконують наступні функції: 1) називну; 2) оцінну; 3) сатиричну; 4) експресивно-емоційну; 5) характеристичну [18].

Молодіжна мова характеризується різнобарвністю, їй властива здатність до сприйняття всього нового, власне, як і її носіям. Нові віяння у культурі, соціальний розвиток, технічний прогрес зумовили появу значної кількості молодіжних об'єднань та угруповань. Особливий вплив на молодь має музика. Молодіжний сленг – це синтезована лексика різних молодіжних груп та індивідуальної молоді. Як і професійний жаргон ремісників минулого, спочатку він був засобом конспірації, умовною говіркою, яку розуміли тільки члени групи. Згодом окремі слова потрапляли у загальний мовний простір. Вони втрачали семантичну конспірованість і ставали загальноживаними [3].

Використання ненормативного лексикону у художньому тексті пояснюється тим, що художній стиль наділений унікальними можливостями. Серед них доцільно виділити синтез усіх функціональних типів мовлення, широке використання матеріалу усно-розмовного стилю, а також надання інформації крізь призму соціальної орієнтації [10, 249–250]. Усе це є передумовою для використання ненормативної лексики.

У сучасних прозових текстах зримо утверджується стабільне використання нелітературної лексики. Варто підкреслити і той факт, що художнє мовлення не є спонтанним і кожне слово, власне, як особливо стилістично маркована одиниця, є плодом творчої ідеї автора. У цьому контексті слід наголосити: в українськомовному перекладі В. Морозова роману «Гаррі Поттер та Напівкривий принц» («Harry Potter and the Half-Blood Prince», 2005) Дж. Роулінг використано чимало одиниць молодіжного сленгу. Це дало змогу перекладачеві відтворити ідейно-естетичну сутність твору. За допомогою сленгу В. Морозов цілісно зобразив кожного героя роману, не відхиляючись від оригіналу. У цьому контексті доцільно зазначити, що І.Бик аргументовано визначає такі види перекладу сленгових одиниць:

1) еквівалент – це постійний рівнозначний відповідник певному слову або словосполученню в іншій мові, який в абсолютній більшості випадків не залежить від контексту. Еквівалентами переважно перекладаються стійкі та фразеологічні сполучення. Уже те, що вони часто зустрічаються в мові, спонукає перекладачів шукати для кожного з них постійні відповідники в українській мові;

2) аналог – один із декількох можливих синонімів. У будь-якому двомовному словнику іноземному слову, як правило, відповідає декілька українських синонімів. Вибір слова з ряду синонімів при перекладі визначається контекстом. Переклад при допомозі аналога – вищий ступінь з точки зору перекладацької майстерності і методики перекладу [1]. При перекладі аналогом потрібно вміти вибрати з декількох синонімів один, найбільш придатний у всіх відношеннях; при цьому його не завжди можна знайти у словнику;

3) пояснювальний або описовий переклад. При цьому виді перекладу замість самого слова вживається його пояснення. Такий прийом перекладу або ж точніше інтерпретації слова застосовується в тих випадках, коли у словниковому складі мови, на яку робиться переклад, немає ні еквівалента, ні аналогів, які відповідають значенню слова чи словосполучення оригіналу. Описово перекладаються, у першу чергу, ті слова, які позначають відсутні у житті поняття. Тому вони не мають в українській мові спеціальних слів для їх позначення [1].

У процесі аналізу перекладу В. Морозова роману «Гаррі Поттер та Напівкровний принц» Дж. Роулінг нами опрацьовано 50 лексичних одиниць. Під час осмислення лексичних одиниць молодіжного сленгу у даному тексті було виявлено, що перекладач, відтворюючи сленгові одиниці, використовував два методи: 1) пошук еквівалента в українській мові; 2) пояснювальний або описовий переклад. Ось – ілюстрація.

- «And then we thought we'd get into the whole area of Defense Against the Dark Arts, because it's such a **money-spinner**,» continued George enthusiastically [21, 116].

- «А тоді ми подумали, що треба зайняти всю нішу захисту від темних мистецтв, бо це ж **бездонне джерело бабок**,» – завзято вів далі Джордж [11, 107].

Словосполучення «money-spinner» (все, що дає легку наживу [20, 436]) в цьому контексті виконує номінативну функцію. Персонаж називає об'єкт, який дає легкий та доволі великий прибуток.

В українській мові слово «бабки» означає гроші. Відтак його можна вважати сленгом. У свою чергу, слово «джерело» означає: «джерела фінансування; джерела одержання ресурсів» [17, 31]. Таким чином, словосполучення «money-spinner» зберігає функцію і в українському перекладі – джерело бабок. Отже, і в перекладі персонаж називає об'єкт, що робить легкі гроші. В перекладі справедливо додано слово «бездонне», що робить речення ще більш виразним. Варто зазначити: словосполучення «money-spinner» в українському тексті відтворено за допомогою відповідника «джерело бабок».

Особливості функціонування та відтворення молодіжного сленгу в перекладі В. Морозова проступають у наступній інтерпретації:

- «Well, who cares what he's interested in? What is he, when you come down to it? Just some stupid teacher.» Malfoy yawned ostentatiously. «I mean, I might not even be at Hogwarts next year, what's it matter to me if some **fat old has-been** likes me or not?» [21, 144].

- «А кого це колупає, що саме його цікавить? Хто він такий, якщо розібратися? Звичайний тупий учителюга. – Мелфой демонстративно позіхнув. – Кароче, можливо,

наступного року мене взагалі не буде в Гогвортсі, то що мені до того, подобаюсь я якомусь старому жирному пердуну чи ні?» [11, 133].

Слово «has-been» означає: «Людина, чий кращі дні і найбільші досягнення залишилися в минулому» [20, 323]. У цьому контексті воно виконує характеристичну функцію, адже Мелфой не любить цього вчителя. Через це він характеризує його як «fat old has-been», що має негативний відтінок. Таким чином, в українському перекладі слово «fat old has-been» («старий жирний пердун») так само виконує характеристичну функцію, як і в англійському варіанті. Сам вираз «старий жирний пердун» не є сленгом в українській мові. Тому можна сказати, що перекладач відтворив його за допомогою загальних слів, але в більш вульгарній формі. У цьому випадку перекладач використав описовий метод перекладу, зберігаючи повну ідею автора. Крім того, В. Морозов додав підсилювальні слова: «колупає», «кароче», і «тупий учителюга». Тим самим він зробив мову персонажа ще більш експресивною.

Наступний приклад:

- «**Ouch!**» bellowed Malfoy, slapping her hand away. «Watch where you're putting your pins, woman! Mother, I don't think I want these anymore.» [21, 111].

- «**Ой!** – заревів Мелфой, відштовхуючи її руку, – жінчина, дивись, куди пхаєш свої шпильки! Мама... мені це вже набридло!» [11, 102].

Вигук «ouch» у цьому контексті виконує емоційно-експресивну функцію. Персонаж Мелфой дуже злий на жінку, яка його поранила. Цим вигуком він виказує свій гнів. В українській мові вигук «ой» означає вираження фізичного болю, страждання, переляку, жаху, тривоги, неспокою, несподіваної згадки про щось невідкладне [17]. На відміну від англійської мови, в українській вигук «ой» не є сленгом, отже, перекладач використав простий вигук. У цьому випадку слово «ой» також виконує емоційно-експресивну функцію. Перекладач використав низку інших додаткових слів, зокрема, «мама і жінчина». Це дає змогу відобразити справжню сутність персонажа та його невихованість.

Висновки. Аналіз тексту дає можливість констатувати: культура мовлення та молодіжний сленг, як спосіб віддзеркалення світосприйняття людини, посідають виняткове місце в системі сучасної мови. Сленг є тим засобом, за допомогою якого мова постійно оновлюється, додає нове розуміння до старих понять, спрощує спілкування, а головне – розвиває її, робить більш доступною для представників інших народів. Молодіжний сленг може виконувати різні функції в тексті. При цьому мова персонажів у деяких випадках позбавлена моральності, сентиментальності й інших трансцендентних цінностей. Іноді В. Морозов використовує додаткові слова, щоб відтворити різноманітність поведінки і дій персонажа. Перекладачеві вдалося зберегти ідеї та думки автора, відтворивши виразність і емоційність мови персонажів, використовуючи різні сленгові слова та вирази.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абабілова Н. Реалізація молодіжного сленгу як одна з проблем сучасного перекладознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2011/Philologia/6_80004.doc.htm
2. Арнольд И. Стилистика современного английского языка : Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Иностранные языки» / И. Арнольд. – М. : Просвещение, 1990. – 300 с.
3. Василенко Ю. Молодіжний сленг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/Internet/PART-6_11.htm
4. Вілюман В. Про способи утворення слів сленгу в сучасній англійській мові / В. Вілюман // Питання мовознавства. – 1960. – № 6. – С. 137–140.

5. Гальперин И. О термине «сленг» / И. Гальперин // Вопросы языкознания. – 1956. – № 4. – С. 107–114.
6. Дорда В. Статус студентського сленгу та адгерентних груп англomовної ненормативної лексики / В. Дорда // Вісник СумДУ. – 2006. – № 3. – С. 188–192.
7. Енциклопедія українознавства [у трьох томах] / [уклад. В. Кубійовича]. – К. : Ін-тут укр. археографії НАН України, 1995. – Т. 3. – 423 с.
8. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/kondratyuk.htm>
9. Котелевець К. Витоки сленгової лексики (на матеріалі тексту С. Жадана «Депеш Мод») / К. Котелевець // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2012. – Том 25 (64). – № 1. – С. 327–331.
10. Мацько Л. Стилистика української мови : [підручник для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько. – К. : Вища школа, 2003. – 462 с.
11. Морозов В. «Гаррі Поттер і напівкровний принц» / В. Морозов; [гол. ред. О. Негребецький, І. Малкович]. – К.: ВО «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2005. – 574 с.
12. Словник сучасного українського сленгу / уклад. Т. Кондратюк. – Х. : Фоліо, 2006. – 350 с.
13. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг / Л. Ставицька – К. : Критика, 2005. – 462 с.
14. Стилистика русского языка : [учеб. пособие для студ. пед. ин-тов по спец. «Рус. яз. и лит. в нац. школе»]; под ред. Н. Шанского. – Л. : Просвещение, 1989. – 223 с.
15. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / [за заг. ред. В. Дубчинського]. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2006. – 1008 с.
16. Хомяков В. Структурно-семантические и социально-стилистические особенности английского экспрессивного просторечия / В. Хомяков. – Вологда, 1974. – С. 8–9.
17. Український жаргон (словник) / [уклад. Л. Ставицька]. – К. : Критика, 2005. – 496 с.
18. Юрчик Л. В. Лінгвістичний статус слова в найновітнішому молодіжному соціумі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://sjournal.cdu.edu.ua/base/2008/v4/v4pp203-206.pdf>
19. Eble C. Slang and Sociability: In-Group Language among College Students / C. Eble // Journal of English Linguistics. – Vol. 26. – Nr 3. – 1998. – 247 p.
20. Partridge E. A Dictionary of Slang and Unconventional English Colloquialisms and Catch Phrases, Fossilized Jokes and Puns, General Nicknames, Vulgarisms and such Americanisms as have been naturalized / E. Partridge. – London-New York, 1989. – 721 p.
21. Rowling J. «Harry Potter and the Half-Blood Prince» / J. Rowling ; [illustrator: J. Cockcroft] – Great Britain : Bloomsbury Publishing, 2005. – 607 p.

Статтю подано до редакції 14.03.2014 р.